

КНИЖНАЯ СКАРБНИЦА БЕЛДЗЯРЖУНІВЕРСІТЭТА

Фундаментальная бібліятэка Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна з'яўляецца адной са старэйшых і найбольш буйной сярод бібліятэк вышэйшых навучальных устаноў рэспублікі. Яна адыгрывае вялікую ролю ў падрыхтоўцы высокакваліфікаваных спецыялістаў, забеспячэнні літаратурай вучэбна-выхаваўчага працэсу і навукова-даследчай работы, у метадычным кіраўніцтве бібліятэкамі вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў.

Датай заснавання бібліятэкі прынята лічыць 30 кастрычніка 1921 г., калі чытачам толькі што адкрытага універсітэта былі выдадзены першыя кнігі. У 1922 г. яна была пераўтворана ў аб'яднаную Беларускаю дзяржаўную і універсітэцкую бібліятэку, што ў значнай ступені пашырыла яе функцыі і задачы. Важнейшымі напрамкамі дзейнасці бібліятэкі былі і застаюцца да цяперашняга часу — фарміраванне кніжных фондаў і работа з чытачамі.

Як сведчаць архіўныя дакументы, бібліятэка на першых парах камплектавалася шляхам перадачы ёй мясцовых нязначных кніжных запасаў, сабраных Наркаматам асветы рэспублікі, і за кошт атрымання вучэбнай і навуковай літаратуры ад Расійскай Акадэміі навук, Археалагічнай камісіі, Цэнтральнай кніжнай палаты, бібліятэк Маскоўскага, Петраградскага, Кіеўскага універсітэтаў і іншых важнейшых навучальных устаноў краіны. Універсітэту таксама былі перададзены бібліятэкі акадэміка Я. Ф. Карскага і прафесараў М. А. Янчука, І. П. Карнілава, П. А. Жуковіча і Я. Л. Дылы.

Асаблівы клопат пра бібліятэку праяўляў першы рэктар універсітэта — выдатны вучоны-гісторык акадэмік У. І. Пічэта. Яркім сведчаннем такога клопату з'яўляецца яго дакладная запіска ў ЦВК БССР ад 23 лютага 1925 г. аб неабходнасці камплектавання бібліятэкі старадаўнімі беларускімі выданнямі. У ёй напісана: «Беларускі дзяржаўны універсітэт просіць ЦВК БССР хадайнічаць перад ЦВК СССР аб выданні пастановы, якая абавязвала б саюзныя кнігасховішчы выдзяляць у адным экзэмпляры наяўныя ў іх дублеты твораў старадаўняга беларускага друку... і перадаць у Беларускаю дзяржаўную і універсітэцкую бібліятэку». Кожную паездку ў Маскву, Ленінград, за мяжу рэктар выкарыстоўваў і для таго, каб прывезці адтуль патрэбныя універсітэту кнігі.

У 1922 г. бібліятэка была надзелена правам атрымання абавязковага экзэмпляра ўсёй друкаванай прадукцыі рэспублікі, а ў 1923 — платных экзэмпляраў з Украіны і РСФСР. Гэта была важная і ўстойлівая крыніца павелічэння кніжнага фонду, які ўзрос са 100 тыс. экз. у 1922 г. да 270 тыс. у 1926-м. Праблема забеспячэння вучэбна-выхаваўчага працэсу, навуковай і доследнай работы неабходнай літаратурай увесь час заставалася актуальнай, бо з году ў год павялічвалася колькасць і пашыралася спецыялізацыя студэнтаў — патэнцыяльных чытачоў.

Канец 20-х гг. і пачатак новага дзесяцігоддзя быў часам напружанай і карпатлівай работы, звязанай з выдзяленнем і перадачай часткі універсітэцкага кніжнага фонду іншым бібліятэкам. Так, у адпаведнасці з пастановай СНК БССР ад 14 мая 1926 г. аб рэарганізацыі Беларускай дзяржаўнай і універсітэцкай бібліятэкі з яе саставу была выдзелена як самастойная адзінка Беларуская дзяржаўная бібліятэка (цяпер Дзяржаўная бібліятэка

РБ імя У. І. Леніна). У пачатку 30-х гг. пэўную частку фонду даваўся перадаць адгалінаваным ад універсітэта факультэтам, на базе якіх былі створаны інстытуты: педагагічны, медыцынскі, юрыдычны, народнай гаспадаркі. У гады Вялікай Айчыннай вайны багаты кніжны фонд бібліятэкі быў знішчаны акупантамі, а часткова вывезены ў Германію. Засталася толькі незначная колькасць разрозненых выданняў.

У маі 1943 г. Савецкім урадам было прынята рашэнне аб аднаўленні работы Беларускага дзяржаўнага універсітэта на ст. Сходня Маскоўскай вобласці. Пасля вяртання ў г. Мінск бібліятэка мела ўсяго толькі 19 тыс. кніг, ды і для тых не хапала памяшканняў. Першыя гады пасля пераезду былі самаймі цяжкімі. «Цёмна, цесна, сыра, холадна. Няма ніякай магчымасці працаваць», — з горыччу адзначаецца ў справаздачы за перыяд ад лістапада 1944 па красавік 1945 г. Не змянілася становішча і ў 1946 г. У адным дакуменце таго часу адзначаецца: «Цяпер займаемае памяшканне бібліятэку ні ў якой меры не задавальняе і не можа забяспечыць папаўненне бібліятэкі, правільны ўлік і зладжаную расстаноўку фонду». Так, бібліятэка мела тады сховішча плошчай 138 м², чытальную залу — 57 м² і рабочы пакой у 32 м². Невялікі калектыў бібліятэкі можна пераадолюваў цяжкасці. Неацэнную дапамогу ў аднаўленні кніжнага фонду аказалі вышэйшыя навучальныя ўстановы Масквы, Ленінграда, Томска, Казані і іншых гарадоў СССР. Нярэдка ва універсітэцкую бібліятэку прыходзілі жыхары Мінска і перадавалі ў фонд асабістыя кнігі або знойдзеныя пры разборцы разбураных будынкаў.

З таго часу прайшлі дзесяцігоддзі. Бібліятэка стала адной з буйнейшых у рэспубліцы. Дастаткова адзначыць, што яе кніжны фонд павялічыўся з 50 тыс. экз. у 1945 г. да болей чым двух мільёнаў экзemplараў у 1990. Штогод у яе фонд паступае каля 70 тыс. экз. друкаваных крыніц (18—19 тыс. назваў). Для сваіх чытачоў яна выпісвае больш за 600 назваў айчынных і больш за 130 назваў замежных перыядычных выданняў.

Бібліятэка вядзе сістэматычны кнігаабмен з 94 навучальнымі і навуковымі ўстановамі Балгарыі, Венгрыі, В'етнама, Іспаніі, Кубы, Польшчы, Румыніі, Злучаных Штатаў Амерыкі, ФРГ, Чэхаславакіі і Югаславіі. Большасць нашых партнёраў па абмену знаходзіцца ў Польшчы, ЧСФР і ФРГ. Абанентамі універсітэцкай бібліятэкі ў 1990 г. былі 336 бібліятэк краіны, у тым ліку 142 бібліятэкі рэспублікі.

Намаганні бібліятэчных работнікаў універсітэта накіраваны на ўдасканаленне форм і метадаў абслугоўвання чытачоў. Па адзінаму чытацкаму білету бібліятэка абслугоўвае амаль 23 тыс. чытачоў, у тым ліку звыш 17 тыс. студэнтаў. Для параўнання: у 1922 г. іх было толькі 1171. Сёння чытачоў абслугоўваюць 15 аддзелаў, 9 чытальных залаў з адкрытым доступам да літаратуры. Студэнтаў абслугоўваюць каля 50 кафедральных бібліятэк, фонды якіх камплектуе фундаментальная бібліятэка. Штодзённа універсітэцкую бібліятэку наведвае звыш 2 тыс. чалавек. За 1990 г. чытачам выдана больш за 1.600 тыс. друкаваных крыніц.

Калектыў супрацоўнікаў бібліятэкі актыўна шукае і ажыццяўляе найбольш эфектыўныя формы і метады работы з чытачамі. Перадавы вопыт нашай бібліятэкі паспяхова ўкараняецца ў бібліятэках вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў рэспублікі. У сучасны момант вядзецца распрацоўка праграм па выкарыстанню вылічальнай тэхнікі для аўтаматызацыі аб'ёмных бібліятэчных працэсаў, распачата работа па стварэнню банка даных для электроннага каталога.

Пачынаючы з 1959 г. супрацоўнікі бібліятэкі праводзяць са студэнтамі і аспірантамі заняткі па бібліятэказнаўству і бібліяграфіі, што дазваляе ім добра арыентавацца ў пошуку патрэбных крыніц інфармацыі. Сумесна з выкладчыкамі бібліятэка праводзіць «Дні інфармацыі», «Дні кафедраў», «Дні спецыяліста» і іншыя мерапрыемствы. Для чытачоў арганізуюцца кніжныя выстаўкі і адкрытыя прагляды, разнастайныя формы і метады, якія раскрываюць фонды бібліятэкі.

З 60-х гг. бібліятэка з'яўляецца Рэспубліканскім метадычным цэнтрам па каардынацыі дзейнасці бібліятэк 32 вышэйшых і амаль 140 сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў Беларусі. Вялікім дасягненнем калектыву з'явіўся ўдзел ва ўсесаюзных даследаваннях «Перспектывы развіцця фондаў навуковых бібліятэк» і «Дынаміка фарміравання і выкарыстання фонду універсальных і навуковых бібліятэк».

За 70 гадоў з кніжнай скарбніцай універсітэта звязалі сваё жыццё сотні супрацоўнікаў. Адно стаялі ля яе калыскі, другія аднаўлялі яе пасля вайны, трэція працуюць цяпер. Добрую памяць пра сябе пакінулі загадчык бібліятэкі ў 1921—1926 гг., у далейшым дырэктар Беларускай дзяржаўнай біблія-

тэкі І. Б. Сіманаўскі, загадчыца бібліятэкі ў 1943—1970 гг. Р. Г. Любіна і інш.

Сціплая і непрыкметная праца бібліятэкараў. Прысвяціўшы жыццё кнігам, яны, па трапіamu выказванню савецкага пісьменніка М. Грыбачова, нясуць у жыццё праметэю агонь чалавечых ведаў і розуму.

І. У. Арыхоўская

МІЖНАРОДНАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ ПА СТЫЛІСТЫЦЫ Ў АПОЛЕ

Вышэйшая педагагічная школа ў Аполе да ліку грандаў навучальных устаноў Польшчы не належыць. Аднак дзякуючы нястомнасці і карпатлівасці многіх сваіх вучоных яна ў апошнія гады імкліва выходзіць на самыя перадавыя рубяжы сучаснай навукі. Пацвярджэннем гэтаму можа служыць чарговая лінгвістычная канферэнцыя «Сістэматызацыя паняццяў у стылістыцы», што праходзіла тут 24—26 верасня 1991 г.

Новая сустрэча лінгвістаў з Балгарыі, Беларусі, Германіі, Польшчы, Расіі, Украіны, Чэха-Славакіі з'явілася своеасаблівым працягам папярэдняй канферэнцыі «Сінтэз у славянскай стылістыцы», якая не толькі засведчыла значныя дасягненні польскіх стылістаў за апошнія дзесяцігоддзі, але і, бадай ці не ўпершыню ў славянскай мовазнаўчай практыцы, зрабіла спробу аб'яднаць (сінтэзаваць) намаганні славянскіх моваведаў у галіне стылістыкі. Менавіта гэтая задача і стала аб'ядноўваючай дамінантай большасці навуковых дакладаў і паведамленняў, шматлікіх дыскусій.

Адкрыў канферэнцыю вядомы даследчык славянскай стылістыкі дырэктар Інстытута польскай філалогіі Вышэйшай педагагічнай школы ў Аполе прафесар Станіслаў Гайда, які ва ўступным слове засяродзіў увагу не толькі на асноўных накірунках сучасных даследаванняў славянскай стылістыкі, але найперш ачарціў кола надзённых праблем яе, абгрунтаваў неабходнасць сістэматызацыі паняццяў стылістыкі, якія існуюць у прадстаўнікоў розных школ гэтага адгалінавання лінгвістыкі. Разнастайнасць падыходаў і крытэрыяў пры вызначэнні тых ці іншых паняццяў стылістыкі стала прадметам канкрэтнага аналізу ў дакладзе праф. Мілана Ялінека (Чэха-Славакія), які вылучыў дзесяць асноўных тыпаў дэфініцыі паняцця «стыль», што адзначаюцца на працягу XX стагоддзя. Актыўнае абмеркаванне выклікаў і даклад праф. К. А. Далініна (Санкт-Пецярбург) «Аб прадмеце стылістыкі», аўтар якога, разумеючы пад стылістыкай «лінгвістыку рэчы», адрознівае сем тыпаў стылістыкі: функцыянальную, анамасіялагічную, стылістыку мовы мастацкай літаратуры, супастаўляльную, гістарычную, стылістыку тэксту, практычную (нарматыўную) стылістыку. На думку праф. В. М. Лапцевай (Масква), якая выступіла з дакладам «Праблемныя, паняццёвыя і тэрміналагічныя аспекты вывучэння рускага вуснага літаратурнага маўлення», гэтая класіфікацыя стылістык павінна быць дапоўнена стылістыкай мовы тэорыі літаратуры.

Даклады і паведамленні ўдзельнікаў канферэнцыі тыпалагічна можна падзяліць на тры групы. Першую з іх склалі выступленні, звязаныя з тэарэтычнымі праблемамі стылістыкі. Да ліку іх можна аднесці даклады: праф. І. Губачака (Чэха-Славакія) «Аб стылістычных прыметах лексічных адзінак з пункту гледжання сацыяльнай матывацыі», праф. М. Кацюравай (Перм) «Змест паняцця «катэгорыя» ў функцыянальнай стылістыцы», праф. С. Дзімітровай (Балгарыя) «Стыль і рэгістр. Дыферэнцыяцыя паняццяў», праф. С. Ярмоленка (Кіеў) «Паняцце стылістычнага сінтаксісу», Т. Івановай (Перм) «Паняцце функцыянальнай семантыка-стылістычнай катэгорыі», А. Грыгараша, Н. Пылінскага (Кіеў) «Да праблемы паняцця «мастацкі стиль», У. Салімоўскага (Перм) «Стылістычнае вывучэнне лексікі ў структурным і функцыянальным аспектах».

Другую, колькасна найбольшую, групу склалі даклады і паведамленні, у якіх распрацоўваюцца канкрэтныя праблемы функцыянальнай стылістыкі і стылістыкі тэксту: праф. У. Лейчыка (Масква) «Мовы для спецыяльных мэт і функцыянальныя стылі», праф. М. Чэхавай (Чэха-Славакія) «Асноўныя паняцці чэшскай функцыянальнай стылістыкі», праф. Т. Дабрыньскай (Польшча) «Структура тэксту ў стылістычнай перспектыве», праф. С. Нікіцінай (Масква) «Метамовы апісання фальклорнай лексікі і навуковай тэрміналогіі», праф. Т. Згулкі (Польшча) «Размоўны стиль як інструмент размоўнага мыслення», праф. Л. Слаўгародскай (Санкт-Пецярбург) «Ці ведаюць вучоныя,